

Vremenski instrumental

Glušac, Maja; Rišner, Vlasta

Source / Izvornik: **Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2014, 39, 235 - 252**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:731660>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dr. sc. Maja Glušac
 prof. dr. sc. Vlasta Rišner
 Filozofski fakultet Osijek
 L. Jägera 9, HR-31000 Osijek
mglusac@ffos.hr
vlasta.risner@os.t-com.hr

VREMENSKI INSTRUMENTAL

U radu se opisuju besprijedložni i prijedložni instrumentalni izrazi vremenskoga značenja u odnosu na vremenska podznačenja, sintagmatska obilježja, učestalost uporabe i odnos prema jezičnoj normi.

1. Uvod

U jezikoslovnoj se literaturi pri opisu vremenskog instrumentala navode dvije tvrdnje koje se odnose na osobitosti njegova značenja i učestalost uporabe. Izdvaja se značenjska ograničenost i uzak krug riječi koje se kao vremenski instrumentali upotrebljavaju (Silić, Pranjković 2005: 235). Značenjsku osobitost vremenskog instrumentala, u vezi s njegovom ulogom, izdvaja i A. Wierzbicka (1980: 100–109) opisujući vremenski instrumental u ruskom jeziku.¹ Autorica objašnjava da je uloga vremenskog instrumentala karakterizacija vrste vremena, a ne točno određivanje vremena kada se što dogodilo, te je, prema njezinu mišljenju, vrijeme instrument i sredstvo do cilja.² Ipak, objašnjava

¹ A. Wierzbicka (1980: 100–109) razlikuje vremenski instrumental, instrumental trajanja i distributivni instrumental. Instrumental trajanja, koji označuje vrijeme koje se ne može izmjeriti, i distributivni instrumental, koji označuje neodređenu količinu vremena, u hrvatskom jeziku značenjski odgovaraju instrumentalu vremenske mjere.

² »Vremenski instrumental, čini se, ukazuje na to da ukoliko je netko nešto učinio u neko određeno vrijeme, učinio je to jer je to želio učiniti i zato što je to vrijeme bilo prikladno – a ne zato što nije znao što bi učinio s navedenim vremenom pa ga je odlučio ispuniti tim određenim činom. Taj vršitelj radnje „koristi“ neko vrijeme kako bi ostvario neki neovisan cilj; on ne „koristi“ radnju kako bi ispunio neko određeno vrijeme. Vrijeme je za njega „instrument“, sredstvo koje vodi do cilja.« (Wierzbicka 1980: 102–103)

da se instrumentalnim izrazom vrijeme može i točno odrediti (identificirati), ali je osnovna uloga vremenskog instrumentala karakterizacija vremena. Budući da se vremenskim instrumentalom izriče i ističe vrijeme u trajanju, u tijeku i odmicanju, osobitost je i njegovo izrazito dinamično vremensko značenje (Ivić 1954: 128), za razliku od genitiva i akuzativa koji pripadaju statičnim vremenskim izrazima.

Druga je tvrdnja vezana uz učestalost uporabe instrumentala u vremenskom značenju: iako je vremensko značenje instrumentala (kao i primarno prostorno) bilo obilježjem indoeuropskoga prajezika, ono je postupno odumiralo (Ivšić 1970: 335; Ivić 1954: 126). Vrlo rijetku uporabu besprijedložnoga vremenskog instrumentala (i zamjenjivost lokativnim izrazima) već od sredine 14. stoljeća potvrđuju i novija istraživanja hrvatskoga srednjovjekovnog pjesništva do prve polovice 16. stoljeća (Kapetanović i Štrkalj Despot 2010: 108).

Ovim se radom želi provjeriti točnost navedenih tvrdnji u suvremenom hrvatskom jeziku, odnosno vrijede li one za sva vremenska podznačenja besprijedložnoga instrumentala te mogu li se, i u kojoj mjeri, primijeniti i na instrumentalne prijedložne izraze vremenskoga značenja.

2. Besprijedložni vremenski instrumental

Pogled u suvremene, ali i starije hrvatske gramatike, pokazuje kako se imenica u instrumentalu vremenskoga značenja uglavnom opisuje u ulozi priložne oznake vremena bez pobližeg određenja,³ dok se atributna uloga navodi tek usput.⁴

Instrumentalne izraze u ulozi priložne oznake vremena R. Katičić (2002: 89) određuje značenjem trajanja u vremenu, a jednoznačno je vremensko određenje besprijedložnog instrumentala i u slovnica 19. stoljeća: »označenje vrēmena na pitanje kada?« (Babukić 1854: 380), »vrēme, kada obično što biva« (Veber 1859: 41). Međutim, A. Veber (1859: 41) navodi i instrumental dobi. U njegovu je opisu riječ o vremenskom značenju imenice u instrumentalu kojom se označuju »dobah ljudskih«, koje je u suvremenom hrvatskom jeziku izrazito stilski obilježeno.

Pokušaji razgraničenja vremenskih podznačenja instrumentalnih izraza nalaze se u opisima M. Divkovića (1889: 53): »Instrumental pokazuje vrieme,

³ Usp.: Barić i dr. (1997: 430), Težak, Babić (2005: 300).

⁴ Usp.: Maretić (1963: 596), Florschütz (1916: 236), Brabec, Hraste, Živković (1954: 227), Silić, Pranjeković (2005: 234). Osobitost je atributne uloge imenice vremenskoga značenja u instrumentalu to što se javlja kao pobliže određenje imenicama nastalim od glagola (npr. *rad nedjeljom*).

kojim se radnja prostire, u koje radnja biva.« Podznačenja se prema priložnim pitanjima koja se navode uz objašnjenje priložne oznake vremena počinju razlikovati početkom 20. stoljeća: o pitanjima *kada* i *kako (koliko) dugo* govori T. Maretić (1924: 198), a *kada* i *kada običajno* spominje J. Florschütz (1940: 237). Slično je i u jednoj suvremenoj gramatici, Raguževoj, gdje se uz vremenski instrumental vezuju pitanja *kada* i *koliko vremena* (Raguž 1997: 153).

I u dvjema se gramatikama druge polovice 20. stoljeća vremensko značenje besprijedložnoga instrumentala također raščlanjuje na dva podznačenja. Razlika je u odnosu na prethodna objašnjenja u opisnom pristupu: prvo se značenje određuje kao ponavljanje radnje uvijek u isto vrijeme, a za drugo se kaže da se radnja događa jednom (Brabec, Hraste, Živković 1954: 226; Pavešić, ur. 1971: 440). U gramatici se J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 235) pak razlikuje iterativni instrumental, instrumental duga trajanja te vremensko-socijativno značenje instrumentala.

Usporedba besprijedložnoga vremenskog instrumentala s besprijedložnim vremenskim genitivom i akuzativom pokazuje da su im zajednička podznačenja vremenske točke, ponavljanja i vremenske mjere. Međutim, kako je napomenuto, a i daljnji će opisi to potvrditi, osobitost se instrumentala ogleda u ponešto drukčijoj značenjskoj nijansi. Osim toga, u odnosu na besprijedložne genitivne i akuzativne vremenske izraze, vremenski instrumental ima i različita sintagmatska obilježja: dok se u genitivnim i akuzativnim izrazima uglavnom rabe imenice vremenskoga značenja (vrlo su rijetki primjeri kao što je primjerice *cijeli život*), u instrumentalnim je izrazima ograničena uporaba imenica vremenskoga značenja te se ne rabe imena mjeseci.⁵ Odrednicama⁶ pak mogu biti imenice *prilika*, *prigoda* i *zгода*,⁷ a osobitost je besprijedložnog vremenskog instrumentala i mogućnost neizravnog izricanja vremena: uporaba je odrednica koje nemaju vremensko značenje ograničena na izraze sa značenjem vremenske točke. U odnosu na obveznu uporabu atributa u besprijedložnim genitivnim

⁵ Iako se imena mjeseci ne rabe u instrumentalnim izrazima, T. Maretić (1963: 594) opisuje takvu uporabu početkom prošloga stoljeća uz napomenu da je »vrlo neobična« (*ako sičnjem nisi obrao*) te umjesto instrumentalnih oblika preporučuje prijedložne izraze s prijedlogom *u* (*u sičnju* (*siječnju*)).

⁶ Nazivi *određenica* (glavna, nadređena, upravna sastavnica sintagme) i *odrednica* (zavisna, podređena, upravljana sastavnica sintagme) preuzimaju se iz *Sintakse hrvatskoga jezika*, udžbenika za treći razred gimnazije Ive Pranjkovića (1995.).

⁷ Prema opisu S. Težaka (1999: 243–247) prednost treba dati odrednici *prigoda* (i *zгода*) jer znači vrijeme što se potvrđuje korijenom riječi *god*, za razliku od imenice *prilika*, koja u kojenu ima oblik *lik*, tj. vezana je za likovnost i prostornost te je stoga i značenjski raznovrsnija. Osim toga, kako je *prigoda* u navedenom značenju starija riječ od *prilike* »za hrvatski [je] jezik značajnija« (Težak 1999: 247).

i akuzativnim vremenskim izrazima,⁸ vremenski je instrumental također ograničen – attribute je moguće upotrijebiti samo uz određene odrednice i podznačenja, dok su uz neke odrednice sintaktički obvezni.

2.1. Značenje vremenske točke

Označujući vremenski odsječak u kojem se događa glagolska radnja, instrumentalni izrazi sa značenjem vremenske točke izriču istodobnost, tj. radnju koja se događa zajedno (istodobno) i usporedno s vremenom označenim instrumentalom. Uz vremensko se značenje stoga zadržavaju i osnovna instrumentalna značenja, značenja sredstva i društva, pa takvo vremensko-socijativno značenje potvrđuje instrumental kao padež povezivanja.

Broj je imenica vremenskoga značenja koje se rabe u instrumentalu ograničen: to su imenice koje označuju kraći vremenski odsječak (*čas, večer, zora, jutro, dan*). Njihova je uporaba bez atributa u suvremenom hrvatskom jeziku rijetka. Takvi oblici teže popriloženju te se mogu smatrati priložima:⁹

...smješkala se jutrom i večerom kada je sunčana svjetlost bila blaga... (P. Šegedin, *Mrtvo more*¹⁰), *Trebalo je raditi hitro, jer se zorom mogao očekivati upad Nijemaca...* (V. Desnica, *Olupine na suncu*)

Spomenuti su oblici učestaliji u 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća:

No kad je opazio kako su se Salko i Marta nasmiješili jedno drugome kao stari znanci, časom se zamisli. (D. Šimunović, *Odabrane pripovijetke*), *I danom i noću penjao se je po vrletima oko mora, spuštao se u mračne drage po grupu i po klisurama, da razvidi svaku školju i svaki pijesak.* (E. Kumičić, *Začuden svatovi*)

Odrednica može biti praćena atributom, a u toj su ulozi najčešće pridjevi i pokazne zamjenice:

Seljaci već ranom zorom odlaze u svoje vinograde, šumarke... (P. Šegedin, *Mrtvo more*), *Čovjek je postao čovjek onim časom kad je u njemu nikao prvi tračak svijesti o sebi...* (V. Desnica, *Proljeća Ivana Galeba*)

⁸ Imenica bez atributa može se rabiti samo u značenju vremenske mjere; u genitivnim je izrazima takvo određenje suženo uporabom uz zanimikani glagol.

⁹ Priložnost su pojedinih instrumentalnih oblika imenskih riječi opisali i jezikoslovci 19. stoljeća: A. Mažuranić (1859 [2008]: 153) navodi vremenske priloge *danom, jutrom, večerom, noćju, danju, istom*; u M. Divkovića (1889: 16, 54) nalazi se *danom, mahom, noću, čim-tim, istom, časom-časom*.

¹⁰ Ako uz primjere nema druge oznake, preuzeti su iz *Hrvatske jezične riznice* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje dostupne na mrežnoj adresi <http://riznica.ihj.hr/>.

Odrednica se *dan* najčešće javlja s nesročnim atributima:

Danom stupanja na snagu ovog Zakona prestaje važiti Zakon o osnovnom školstvu... (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*)

Značenje se vremenske točke izriče i odrednicama *prilika*, *prigoda* i *zгода* s obveznim atributima – najčešće su to pokazne zamjenice i redni brojevi, kao i broj *jedan*:

Ibrahim je poznao Jurišića kad je ovaj dolazio u Stambol moliti mir i tom prilikom nudio Požežaninu velike novce za uslugu. (I. Aralica, *Psi u trgovištu*), *Molim vas, gospodine gradonačelnice, da prvom prigodom gospodu gradske zastupnike upoznate o svemu ovome i zamolite ih da »ovu stvar« riješe na zadovoljstvo Grada Broda i živoga Tadijanovića.* (D. Tadijanović, *Sabrana pisma*), *Jednom zgodom Kikaš ostavi kraj puta kotlu prosa i sakri se iza stijene.* (I. Raos, *Prosjaci i sinovi*)

Vrlo se rijetko instrumental imenice *vrijeme* javlja bez atributa (*vremenom*) jer takva uporaba nije sukladna jezičnim pravilima:¹¹

Pa da mi i propadne kaucija, ali marljivim radom zaslužiću toliko, da ću moći pristojno živjeti, a možda bih se vremenom i oženio, iako imam toliko loših iskustava sa ženama. (V. Majer, *Dnevnik očenaška*)

U primjeru *možda bih se vremenom i oženio*, u značenju ‘možda bih se jednom/nekada/u budućnosti i oženio’, dolazi do značenjskoga pomaka pa je stoga upravo višeznačnost toga izraza (*vremenom*) uzrokom što se takvi izrazi normativno ne preporučuju, ali i činjenice da nisu učestali i da se imenica *vrijeme...* češće rabi s prijedlogom *s* (*s vremenom*).

Višeznačnost je osobito prisutna u izrazima kojima se vrijeme neizravno izriče, tj. s odrednicama koje nemaju vremensko značenje. U takvim se izrazima označuje vrijeme zajedno s kojim se ostvaruje radnja svršenoga glagolskog oblika pa imenica u instrumentalu redovito iskazuje svršenu radnju ili proces (*dolazak, odlazak, prestanak, pojava, prekid, smrt, izbor, pronalazak*). Osim vremensko-socijativnim značenjem, kojim se istodobno izražava radnja i vremenska usporednost s drugom radnjom, instrumentalni se izrazi mogu odrediti i kojim drugim vremenskim podznačenjem, značenjem poslijevremenosti i/ili vremensko-ablativnim značenjem:

¹¹ Usp.: Raguž (1997: 154), Dulčić, ur. (1997: 368), Težak, Babić (2005: 301), Silić, Pranj-ković (2005: 236).

Svejedno, mojim odlaskom sve će to splasnuti. (V. Desnica, *Proljeća Ivana Galeba*)
[→ istodobno s mojim odlaskom; nakon mojega odlaska; od (vremena) mojega odlaska]

Ljudi od kojih njihova okolina očekuje ono čega nema, ne gase se tako lako jer bi prestankom isijavanja nade pretao i njihov život. (I. Aralica, *Graditelj svratišta*)

[→ istodobno s prestankom isijavanja nade; nakon prestanka isijavanja nade; od (vremena) prestanka isijavanja nade]

Ipak, u pojedinim se primjerima ne može jednoznačno odrediti o kojoj je priložnoj oznaci riječ:

Naime »vatreni« su vašim odlaskom naglo krenuli silaznom putanjom... (Vjesnik online)

[→ istodobno s vašim odlaskom; nakon vašega odlaska; od (vremena) vašega odlaska; zbog vašega odlaska]

Pri opisu sintagmatskih obilježja instrumentalnih izraza sa značenjem vremenske točke treba spomenuti i instrumentalne oblike imenica *početak*, *kraj*, *konac*, *svršetak*, *sredina*, *polovica* i *polovina*, kojima se označuje u kojem se dijelu vremenskog odsječka označenog genitivom ostvaruje glagolska radnja, te instrumentale imenica *tijekom*, *prilikom* i *prigodom*, kojima se označuje da se za vrijeme trajanja odsječka označenog imenicom u genitivu ostvari(va)la glagolska radnja. Međutim, u izrazima kao što su *početkom stoljeća*, *krajem godine* i *tijekom dana* instrumentalni su oblici u prijedložnoj ulozi te se, osobito u suvremenim gramatikama, i smatraju prijedlozima.¹² Većina se spomenu-

¹² Izraze kao što je *početkom stoljeća* vukovska je jezična norma smatrala negramatičnom uporabom besprijedložnoga vremenskog instrumentala (Maretić 1924.; Florschütz 1940: 237). O tome se govori i u kasnijim gramatikama: u Brabec-Hraste-Živkovićevoj (1954: 227) također se govori o besprijedložnom vremenskom instrumentalu, ali za razliku od T. Maretića autori gramatike normativno ga ne ograničuju. Slično je i u *Jezičnom savjetniku s gramatikom* (Pavešić ur. 1971.) u kojemu se naglašuje da je takva uporaba sve češća u novije vrijeme. Ni jezični priručnici s kraja 20. i početka 21. stoljeća nisu ujednačeni: »Ima gramatičara koji instrumental nekih imenica u vezama kao što su (...), *početkom veljače*, (...), *povodom vašeg imendana*, *prilikom dolaska*, (...), *tijekom godine*, (...) smatraju prijedlozima. Iako je takva upotreba veoma bliska prijedlozima, ipak to nisu prijedlozi, nego imenice.« (Babić i dr. 1991: 725). Međutim, autori ipak napominju: »Instrumentali vremena *početkom*, *krajem*, *sredinom*, *povodom* (...) danas [su] na putu da postanu prijedlozi, jer su, imajući uvijek uza se kao atribut genitiv imenice koja im je upotpunjavala značenja, izgubili značenje samostalne riječi« (Babić i dr. 1991: 476). U ostalim se novijim opisima spomenuti oblici smatraju prijedlozima te se određuju obilježjem publicističkog i administrativnog stila (Barić i dr. 1997: 278; Barić i dr. 1999: 183-193; Silić, Pranjković 2005: 243). Ni suvremeni rječnički opisi nisu precizni: unatoč primjerima koji pokazuju prijedložnu uporabu, u rječniku se V. Anića oblici *početkom*, *prigodom* i *prilikom* određuju kao prilozima.

tih izraza može zamijeniti prijedlozima *u* i *na* s kojima spomenute imenice dolaze u lokativu (*na početku stoljeća, na kraju godine, u tijeku dana*). Međutim, upitno je jesu li takvi izrazi istoznačni jer su instrumentalni izrazi neodređeni-ji od izraza s prijedlozima *u* i *na*. Primjerice, izraz *početkom stoljeća* označuje približnost koja odgovara izrazu s prijedlogom *oko* (*oko početka stoljeća*), dok izraz s prijedlogom *na* (*na početku stoljeća*) upućuje na točnije vremensko određenje.

2.2. Značenje ponavljanja

Instrumentalni izrazi sa značenjem ponavljanja izriču da se glagolska radnja događa redovito kad god nastupi određen vremenski odsječak. Takvi izrazi najčešće dolaze uz učestale glagole ili neučestale čine učestalima, zbog čega ih autori *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* zovu iterativnim instrumentalom (Silić, Pranjković 2005: 235).

U vezi je s učestalim glagolima i izbor odrednica: budući da je riječ o ponavljanju, rabe se instrumentalni jednine imenica koje označuju kraće vremenske odsječke: određene dane (*praznik, vikend, blagdan, svetac*) i dane u tjednu. Imenice koje znače dane mogu biti i u množini (*vikendima, praznicima*). Sintagmatska je osobitost izraza sa značenjem ponavljanja uporaba bez atributa:

Imao je dan u tjednu kad su mu dolazile mušterije. Bilo je to srijedom, neposredno prije zatvaranja lokala. (P. Pavličić, Umjetni orao), Pobijedeni je, djed je izbjegavao riječ gubitnik, morao složiti domine u svijetlozelenu kartonsku kutijicu na kojoj su bili nacrtani runolisti, planinski cvjetovi kakve je djedova kći vikendima sama pronalazila i brala, te ih sprešane lijepila na pisma što ih je iz sjeverne Italije slala roditeljima i sestrama u svoje rodno selo. (N. Fabrio, Berenikina kosa)

Spomenuti se instrumentalni rabe kada se želi istaknuti da se glagolska radnja vrši kad je i kad god je *utorak, petak, praznik*, tj. dobivaju značenjsku nijansu *svaki*, što je obilježje genitivnih i akuzativnih izraza sa značenjem ponavljanja. Međutim, dok je u genitivnim i akuzativnim izrazima uporaba atributa *svaki* obvezna, u instrumentalnim se izrazima on značenjski podrazumijeva. Postoji pak i značenjska razlika u odnosu na genitivne i akuzativne izraze: atributom *svaki* izriče se pravilno, redovno ponavljanje (*svake srijede, svaku srijedu*), dok se instrumentalom izriče vrijeme »koje je za vršenje neke radnje uobičajeno, pa se u to vrijeme obično i ponavlja« (Menac 1989: 121). Pravilnost ponavljanja, kojoj pridonosi atribut *svaki*, u instrumentalnim izrazima nije obvezna. Potvrđuje se to mogućnošću uporabe priloga:

Nedjeljom redovito/uvijek idu u kazalište.

[= svake nedjelje, svaku nedjelju]

Nedjeljom ponekad/uglavnom idu u kazalište.

[≠ svake nedjelje, svaku nedjelju]

Uporaba atributa *svaki* u instrumentalnim izrazima ograničena je na imenice *prilika*, *prigoda* i *zгода*, koje se ne javljaju u genitivnim i akuzativnim izrazima, te na imenicu *dan*:

Stade svakom prilikom isticati kako je Kata prestarjela i obnemogla. (V. Desnica, *Olupine na suncu*), *Svoja veteranska odijela ljudi su davno počeli da nose svakim danom, bez gajtana, pod kaputom, uz običnu kapu.* (V. Desnica, *Olupine na suncu*)

2.3. Značenje vremenske mjere

Instrumentalni su izrazi vremenske mjere morfološki uvjetovani množinskim oblikom imenice koja znači vremensku mjeru:

...a mene će kao česticu praha vijati vjetrovi ispod točkova, mjesecima, godinama, desetljećima. (I. Aralica, *Graditelj svratišta*)

Množinom se naglašuje trajanje vremenskog odsječka označenog odrednicom, tj. ističe se velika količina vremena. Ujedno se naglašuje i neodređenost trajanja radnje, odnosno vremenska se mjera ne može odrediti jer radnja traje neodređen broj jedinica vremenske mjere. Takav se instrumental u literaturi stoga naziva instrumentalom duga trajanja (Silić, Pranjković 2005: 235).

Ovisno o izboru imenice vremenske mjere dugotrajnost može biti objektivna ili subjektivna (Menac 1989: 120): jedinicama koje označuju kraći vremenski odsječak označuje se objektivna dugotrajnost, a jedinicama koje označuju dulje razdoblje subjektivna dugotrajnost. Potvrđuje se to i opisom ruskoga vremenskog instrumentala A. Wierzbicke (1980: 108) prema kojoj vremenski izrazi daju dodatnu obavijest o samom vršitelju radnje, a ne o vremenu.¹³ Neodređenost se trajanja, uz jače naglašavanje samoga trajanja, može izreći ponavljanjem instrumentalnih oblika s veznikom *i*, čime se još više ostvaruje subjektivna dugotrajnost. U primjerima kao što je *godinama i godinama*, osim podatka o mjeri vremena, instrumentalni izraz daje podatak i o vršitelju radnje – pokazuje koliko je ustrajan i odlučan te koliko mu je bilo teško učiniti to nešto.

¹³ »Navođenje vremena kada se nešto dogodilo sredstvo je za izricanje nečega o osobi kojoj se to dogodilo.« (Wierzbicka 1980: 109)

U instrumentalnim se izrazima vremenske mjere ne javlja atribut koji bi po bliže odredio imenicu (**držati je svim/dugim/teškim/mnogim godinama u ladi-ci*). Iako bi takav izraz bio sintaktički ovjeren, izgubilo bi se osnovno značenje – dojam neodređenosti i duljine trajanja. Budući da se instrumentalni izrazi vremenske mjere rabe bez atributa, njihova je priložnost uočena u dvama suvremenim rječnicima, V. Anića (2003.) i *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* (2004, II: 260; III: 355; VI: 198; IX: 279; X: 156), u kojima se instrumentalni oblici *danima, satima, mjesecima, godinama, stoljećima* izdvajaju kao posebne natuknice i opisuju kao prilozni sa značenjem *u neodređeno dugome trajanju koje se proteže u vremenu više dana, sati, mjeseci, godina, stoljeća*.

2.4. Značenje dobi

U hrvatskome se književnom jeziku sve do 20. stoljeća vrijeme moglo izričati instrumentalom imenica koje označuju osobu prema svojem uzrastu. Među prvim se gramatičkim opisima instrumentala dobi izdvaja primjer u gramatici A. Della Belle (1728 [2006]: 33, 107): iako *sedmom padežu* određuje samo značenja sredstva, načina i sjedinjenja, te izričekom ne spominje vremensko značenje imenice u instrumentalu, A. Della Bella ipak navodi primjer *ja djetetom učinih, otidoh* kojim objašnjava uporabu instrumentala »u stilski dotjeranom izrazu«. ¹⁴ Sustavnije pak određenje instrumentala dobi nalazimo u *Skladnji* A. Vebera: »Kada se imeni dobah ljudskih: *děte, mladić, starac, děd, děvojka* itd., naznačuje vrěme, kada što biva, onda se ova imena metju u instrumental; n. p. (...) *Svaka je dobra děvom, no da ju vidimo nevom. (N. P.) Oedip uzide k njoj na klisuru i pogodi, da ona zagonetka znamenuje čověka, koji dětetom ide nogama i rukama, čověkom samo nogama, a starcem da se na palicu upirati mora.* (A. Maž.)« (Veber 1859: 41).

Primjere nalazimo i u starijim književnim djelima:

...odtuda bi se dječakom prekrcao na koji domaći trabakul, škunu ili brig Jedrenjače na dva jarbola, obišao obale talijanske i dopro do Grčke – a mladićem plovio je već po vanjskim morima na brodovima talijanskim, francuzkim i englezkim. (V. Novak, *Podgorka. Slika iz hrvatskoga primorja, 1894.*)

[→ Kad je bio dječak; kad je bio mladić]

¹⁴ A. Della Bella navodi i primjer *počinuti časom*, u kojemu uporabu imenice u instrumentalu objašnjava rekcijom glagola, odnosno A. Della Bella (1728 [2006]: 107) piše o »nekim glagolima koji zahtijevaju sedmi padež zbog gramatičkoga pravila«. U pogovoru Della Belline gramatike D. Gabrić-Bagarić (1728 [2006]: 150) objašnjava da je navedeni primjer A. Della Bella uvrstio zbog potvrda iz jezika hrvatskih pisaca (primjer je iz jezika J. Palmotića) te zbog rekcije potpuno drukčije od one koju ima talijanski jezik.

U gramatici J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 235) takav se instrumentalni oblik opisuje kao instrumental osnovne osobine kojim se »određuje imenski pojam (obično subjekt) po kakvoj osobini, i to tako da to određenje vezuje uz predikat«. Ako se na navedenu definiciju primijeni Veberovo određenje, onda se *osobina* može tumačiti vremenskim značenjem, odnosno određenom starošću, uzrastom čovjeka: u primjeru *Djevojkom je bila šutljiva* (Silić, Pranjković 2005: 235) preoblikama se potvrđuje vremensko značenje:

Djevojkom je bila šutljiva.

[→ Dok/kad je bila djevojka; kao djevojka¹⁵]

Na Veberovu primjeru (*djevom, nevom*) T. Maretić (1963: 597) opimjeruje mogućnost zamjene instrumentala izrazom *kao + nominativ/akuzativ* u značenju svojstva ili usporedbe. Kako je vremensko značenje prisutno samo u imenica koje označuju doba u čovjekovu životu, Tomi Maretiću može se osporiti mišljenje o poredbenom značenju – dokazuju to i preoblake u vremenske surečenice:

Svaka je dobra djevom, no da je vidimo nevom.

[→ Svaka je dobra dok je djeva, no da ju vidimo kad bude neva.]

U suvremenom je hrvatskom jeziku instrumental dobi izrazito stilski obilježen.

3. Prijedložni vremenski instrumental

Prijedložnim se izrazima mogu izreći brojna vremenska podznačenja,¹⁶ dok se instrumentalnim prijedložnim izrazima može označiti socijativna temporalnost, istodobnost, prijevremenost i prostorna temporalnost. Stoga nije velik broj prijedloga koji s instrumentalom označuju vrijeme; to su prijedlozi *s, pod, pred* i *za*. U posljednje je vrijeme, osobito u administrativnom i publicističkom stilu, sve učestalija uporaba prijedložnih izraza u prijedložnoj ulozi kao nepravih, proizvedenih, sekundarnih prijedloga. To su prije svega genitivni prijedlozi jer genitiv od svih kosih padeža ima najšire i naj-

¹⁵ Imenica u nominativu s veznikom *kao* može imati službu priložne oznake vremena: *Pričaju starci da je još kao dijete volio krupne riječi.*; *Kao momak nije zavolio nijednu djevojku.* (Težak, Babić 2005: 290)

¹⁶ U podjeli I. Pranjkovića (2001: 14-17) nalazi se šesnaest vremenskih podznačenja: istovremenost, prijevremenost, poslijevremenost, protemporalnost, abtemporalnost, intertemporalnost, intratemporalnost, cirkumtemporalnost, poredbena temporalnost, prostorna temporalnost, direktivna temporalnost, centrumtemporalnost, ekstremalna temporalnost, socijativna temporalnost, altemporalnost i uzročna temporalnost. Navedenom bi se popisu mogla dodati još neka značenja: izuzimajuća (ekskluzivna) temporalnost, prekovremenost, povremenost te izvanvremenost.

općenitije značenje u koje se stoga lako može uklopiti bilo koje drugo značenje novoga prijedloga. Iako je instrumental, kao i genitiv, padež povezivanja, instrumentalnim sekundarnim prijedlogom smatra se samo izraz *istodobno / istovremeno s(a)*.

Prema lokalistički utemeljenim padežnim teorijama svim je prijedlozima osnovno prostorno značenje. Ono se zatim prenosi na ostala značenja: prijedlogom se *pod* označuje predmet u donjem dijelu, na razini nižoj od drugog predmeta (*pod krevetom*); prijedlogom se *pred* označuje predmet s prednje strane drugog predmeta (*pred kućom*). Iako se smatra da je osnovno značenje prijedloga *s* socijativno, tj. značenje društva ili udruživanja, o odnosu se društva ne bi moglo govoriti bez prisutnosti dvaju predmeta na istome mjestu i u isto vrijeme pa se time prostor potvrđuje kao jedan od neizostavnih aktualizatora socijativnoga značenja. Iako se u starijim opisima prijedloga *za* navodi da on »neima glavna značenja, odakle bi se mogla izvoditi ostala znamenovanja« (Veber 1859: 67), tomu je »agresivnom prijedlogu« (Brabec 1984: 107) osnovno značenje također prostorno – označuje da se što nalazi sa stražnje, nalične strane predmeta označena odrednicom (*za kućom*). Prijenosom značenja s osnovnoga, prostornog značenja spomenuti prijedlozi izriču i vrijeme, ali se ne rabe samo s instrumentalom: prijedlog *s* vremensko značenje ima i u genitivnim izrazima, prijedlozi *pod* i *pred* u akuzativnim izrazima, a prijedlog *za* u genitivnim i akuzativnim izrazima.

U nastavku se rada za svaki prijedlog opisuju sintagmatska obilježja instrumentalnih vremenskih izraza, učestalost uporabe, mogućnosti zamjenjivanja drugim izrazima te normativna prihvatljivost u suvremenom hrvatskom jeziku.

3.1. Prijedlog *s*

Prijedlog *s* jedini je prijedlog zajednički genitivu i instrumentalu. Osnovno mu je značenje socijativno, tj. označuje društvo, udruženost i (prostorno) zajedništvo, što se prenosi i na vremensko značenje pa se instrumentalni izrazi s prijedlogom *s* određuju značenjem socijativne temporalnosti. Izrazima s prijedlogom *s* vrijeme se može izricati izravno, imenicama vremenskoga značenja:

Nelagode je s vremenom bivalo sve manje... (I. Aralica, *Psi u trgovištu*), *A nije ni slutio kako će se naglo razdebljati i kako će te crne oči s godinama postati zle.* (V. Desnica, *Proljeća Ivana Galeba*), *S tim danom, naime, počinje odbrojavanje rokova za liberalizaciju tržišta nekretnina.* (*Vjesnik online*)

Učestalost je sveze prijedloga *s* uz instrumental imenice *vrijeme* rezultirala frazeologiziranošću te se izrazu *s vremenom* pripisuje načinsko značenje *postupno, malo pomalo* (Menac i dr. 2003: 347). Izraz ujedno označuje i promjenu jakosti radnje.

Pri neizravnom su izricanju vremena najčešće odrednice glagolske imenice. U takvim se izrazima prepleću mnoga semantička polja, što potvrđuju navedene preobliske: osim vremensko-socijativnog značenja označuje se i ablativnost, poslijevremenost te uzročnost:

Dok su mnogi znanstvenici do sada, među njima i tako ugledna imena kao Attilio Degrassi, smatrali da se radi o lokalnom histarskom božanstvu koje je s dolaskom Rimljana u Istru dobilo rimsko ime i lik, autorica je okrenula tezu. (Vjesnik online)

[→ *Kad/otkad/nakon što su Rimljani došli u Istru*], [→ *Budući da su Rimljani došli u Istru; zbog dolaska Rimljana u Istru*]

Odrednicama mogu biti imenice koje označuju dijelove vremenskih odsječaka:

S početkom rujna očekuje se uobičajeni zamah aktivnosti uoči posljednjeg tromjesečja 2000. godine koje će se kroz ponašanje sudionika odraziti na kretanja na Tržištu novca Zagreb. (Vjesnik online)

[→ *Kad/otkad/nakon što je počeo rujan*], [→ *Budući da je počeo rujan*]

Kada se kao odrednice javljaju osobna imena ili zamjenice, u preoblisku je nužno uvesti glagol poznat iz širega konteksta:

Kasapović: S Mesićem je nastupila mala, nevoljna i nevoljka polukohabitacija (Vjesnik online)

[→ *Kad/nakon što je S. Mesić postao predsjednik RH*], [→ *Budući da je S. Mesić postao predsjednik RH*]

Izrazi vremensko-socijativnoga značenja označuju da se vrijeme događanja odvija zajedno s vremenom označenim instrumentalom, a ta se istodobnost naglašuje uporabom priloga *istodobno (istovremeno)* te se time ukida višeznačnost:

Istodobno s prikupljanjem podataka i medicinskom obradom, Ministarstvo branitelja je uz pomoć Ministarstva zdravstva raspisalo javno nadmetanje za nabavu i isporuku 30 kompletnih uređaja umjetnih pužnica. (Vjesnik online)

Vremensko-socijativno značenje obilježje je i besprijedložnog instrumentala te dolazi do usporednosti besprijedložnih i prijedložnih izraza. O poteškoćama uporabe prijedloga *s* svjedoče i brojni jezični savjeti. U suvremenom su hrvatskom jeziku učestaliji prijedložni izrazi s prijedlogom *s* nego besprijedložni, što je u suglasju s jezičnim razvojem: »U razvitku pojedinih jezika postaje poraba prijedloga sve češća. Porabu prijedloga utvrdila je, ponajviše, težnja za jasnoćom jer je padež bez prijedloga mogao često imati više značenja. (...) Tako se i starija poraba instrumentala u našim govorima ograničava pa se, na primjer, u kajk. narječju (a tako i u slov. jeziku) mjesto samoga instrumentala često uzima i instrumental s prijedlogom *s* ili *z*.« (Ivšić 1970: 346). Osim sintaktičke dvoznačnosti besprijedložnih izraza (značenje sredstva i vremena), razlogom se preporuke prijedložnih izraza mogu smatrati i značenjske osobitosti – prijedlogom se *s* bolje ističe usporednost koja postoji između određenog vremenskog pojma i trenutka vršenja glagolske radnje. Zbog toga se i u gramatikama pravilnima smatraju prijedložni izrazi s prijedlogom *s*, osobito s odrednicom *vrijeme*.¹⁷

3.2. Prijedlog *pod*

Instrumentalni izrazi s prijedlogom *pod* označuju istodobnost: radnja koju označuje glagol događa se istodobno s vremenom označenim odrednicom. Izrazima *pod + I vrijeme* se izriče neizravno; broj je odrednica ograničen, uglavnom su to imenice *misa* (i sinonimni izrazi *služba Božja*, *večernjica*), *nastava* te osobna imena vladara sa značenjem razdoblja u povijesti koje je određeno njihovom vladavinom:

...planira da papa Ivan Pavao II. na Duhove ove godine, za boravka u Rijeci, pod svetom misom blagoslovi temeljni kamen, koji će se ugraditi u memorijalni centar hrvatskih mučenika u Udbini. (Vjesnik online)

Film »Nijemi krik« nije nova pojava. I sami smo ga gledali kao srednjoškolci pod nastavom biologije, i bio je doista potresan. (Vjesnik online)

Prodiranje Franaka pod Karlom Velikim prema istoku panonski prostor pretvara u pozornicu dramatičnih zbivanja. (Vjesnik online)

Normativno se u suvremenom hrvatskom jeziku vremenskim izrazima s prijedlogom *pod* različito pristupa: s jedne se strane pripisuju razgovornom jeziku (Barić i dr. 1999: 188) s preporukom o zamjeni izrazima za *vrijeme + G* i *tijekom + G* (*pod misom, pod nastavom – za vrijeme/tijekom mise/nastave*); dok

¹⁷ Usp.: Raguž (1997: 154), Dulčić, ur. (1997: 368), Težak, Babić (2005: 301), Silić, Pranjković (2005: 236).

se u gramatici J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 239), koja ne donosi podatke o potvrdama iz građe, te se temelji i na razgovornom stilu, navode bez normativnih ograničenja.

3.3. Prijedlog *pred*

Instrumentalnim se izrazima s prijedlogom *pred* označuje prijevremenost. Njima se vrijeme izriče samo neizravno, odrednicama nevremskoga značenja. Međutim, u suvremenom hrvatskom jeziku takva uporaba nije učestala; češći su primjeri iz starijih razdoblja hrvatskoga jezika:

Još pred ratom moglo se naći takovo stablo u seljačkim odjelima, te penjač, ljuljajući se na vrhu požmirkuje, dok se navikne na visinu. (I. G. Kovačić, *Odabrane pripovijetke*)

Potvrde se izravnoga izricanja vremena instrumentalnim izrazima s prijedlogom *pred* nalaze u Akademijinu rječniku (1935, XI: 464) u kojemu se navode primjeri *prida dnem, prid vrimenom, pred večerom, prid subotom, pred božićem, prid onim petkom*. Takvi se izrazi sve manje rabe već u 19. stoljeću, dok se u suvremenom hrvatskom jeziku ne potvrđuju.

Usporedi li se uporaba instrumentalnih i akuzativnih izraza s prijedlogom *pred* kojima se označuje prijevremenost, učestaliji su akuzativni izrazi. Razlog je tomu u većim sintagmatskim mogućnostima akuzativnih izraza s prijedlogom *pred*: njima se vrijeme izriče i izravno i neizravno (*pred jedanaest sati, pred Uskrs, pred svjetski rat*). Veća se učestalost akuzativnih nego instrumentalnih izraza može tražiti i u usporedbi s prijedlogom (i prilogom) *prije*: iako se u suvremenom hrvatskom jeziku, pa i u jeziku 20. stoljeća, za oznaku prijevremenosti učestalije upotrebljavaju genitivni izrazi s prijedlogom *prije*, u prijašnjim je stoljećima, 19., a osobito u 18., u tome značenju učestalija uporaba akuzativnih izraza s prijedlogom *pred*. Osim toga, u jeziku se 18. stoljeća prijevremenost nije izricala prijedložnim izrazima s *prije* te se *prije* rabilo i opisivalo kao prilog.

Normativni su opisi u vezi s izrazima vremenskog značenja s prijedlogom *pred* u hrvatskim gramatikama i rječnicima dvojaki; u većini se gramatičkih i rječničkih opisa nalazi samo vremensko značenje prijedloga *pred* s akuzativom, ali ne i s instrumentalom (Raguž 1997: 146; Anić 2003.; Šonje 2000: 929); dok se u gramatici J. Silića i I. Pranjkovića ispravno smatra uporaba prijedloga *pred* u vremenskom značenju i uz akuzativ i uz instrumental (Silić, Pranjković 2005: 228, 237).¹⁸

¹⁸ U gramatici D. Raguža (1997: 155) izrazi *pred ispitom, pred novim događajima* opisuju se u značenju okolnosti.

3.4. Prijedlog za

Prijedlog *za* jedini je prijedlog zajednički genitivu, akuzativu i instrumentalu. Budući da se u vremenskom značenju upotrebljava s trima padežima, uporaba mu je u odnosu na prostorno značenje znatno šira. Potvrđuje se to i mogućnošću izricanja različitih vremenskih podznačenja. Prijedložnim se izrazima s prijedlogom *za* može označiti istodobnost (svim trima padežima), poslijevremenost (instrumentalnim izrazima), prepletanje vremenskog i namjenskog značenja (akuzativnim izrazima) te prepletanje vremenskog i prostornog značenja (instrumentalnim izrazima). Prema tomu, instrumentalnim se izrazima s prijedlogom *za* mogu izricati tri vremenska podznačenja – poslijevremenost, istodobnost i prostorna temporalnost.

Istodobnost se u hrvatskome jeziku najčešće izriče izrazima *za/u vrijeme + G*, dok se instrumentalni izrazi s prijedlogom *za* vrlo rijetko rabe:

Za večerom se domaćica izvinjavala bez kraja i konca zbog tobože skromnog ugošćenja. (V. Desnica, *Proljeća Ivana Galeba*)

J. Silić i I. Pranjković (2005: 238) smatraju da je u tim izrazima »riječ o događajima koji pretpostavljaju prisutnost više predmeta (obično osoba) na istome prostoru (primjerice za istim stolom)«. Međutim, tomu ne mora uvijek biti tako; ovisno je to o kontekstu kao i o određenici, tj. o gramatičkoj kategoriji broja (npr. *pročitat ću to za ručkom – pročitat ćemo to za ručkom*).

Poslijevremenost se u hrvatskome jeziku najčešće izriče genitivnim izrazima s prijedlozima *poslije* i *nakon*, dok se instrumentalni izrazi s prijedlogom *za* potvrđuju sa zamjenicama u ulozi odrednica:

Za njom je zatim u kiosk ušao pljačkaš i zaprijetio je nožem. (*Vjesnik online*)
[→ Pošto/nakon što je ona ušla, u kiosk je ušao pljačkaš]

Instrumentalni se izrazi s prijedlogom *za* u suvremenom hrvatskom jeziku najčešće upotrebljavaju u ustaljenim, frazeologiziranim izrazima (npr. *dan za danom*) koji se određuju značenjem prostorne temporalnosti. U njima se ponavlja odrednica koja označuje kakav vremenski odsječak, a koja je u prvom dijelu izraza u akuzativu. Najčešći su izrazi s odrednicama *dan* i *godina*:

Sindikati sada razočarano govore da ih je nova vlast prevarila, jer dan za danom povlači poteze suprotne predizbornim obećanjima. (*Vjesnik online*), *Ali samo svjetski prvak i vrhunski sportaš zna i može ostati na vrhu, godinu za godinom.* (*Vjesnik online*)

Značenje je navedenih ustaljenih izraza zamjenjivo prilozima *neprekidno*, *neprestano* (Matešić 1982: 79).

4. Zaključno

Vratimo li se početnim tvrdnjama o osobitosti značenja i slaboj uporabi vremenskoga instrumentala te ih primijenimo na opisane besprijedložne i prijedložne izraze, nameće se nekoliko zaključaka. Osobitosti vremenskoga značenja potvrđuju besprijedložni instrumentalni izrazi (vremensko-socijativno značenje izraza vremenske točke, višeznačnost koja je prisutna u izrazima vremenske točke pri neizravnom izricanju vremena, značenje ponavljanja, dugotrajnosti i neodređenosti vremenske mjere) te izrazi s prijedlogom *s* (vremensko-socijativno značenje).

Osobitošću se značenja mogu odrediti i instrumentalni izrazi s prijedlogom *za* kojima se mogu izreći različita vremenska podznačenja (istodobnost, poslije-vremenost i prostorna temporalnost). Promjena značenja, tj. slabljenje dinamičnosti koja je obilježje instrumentala, prouzročuje i promjene u učestalosti uporabe: odnosi se to na izraze vremenske točke bez atributa koji teže popriloženju (*danju, noću, jutrom, zorom*).

S druge strane, proširenost uporabe instrumentala imenica *početak, kraj, konac, svršetak, sredina, polovica i polovina, tijekom, prilikom i prigodom* koje su praćene nesročnim atributom dovodi do toga da se ti oblici smatraju prijedlozima (npr. *početkom stoljeća*).

Dakle, tvrdnja o smanjenoj učestalosti vremenskoga instrumentala ne može se primijeniti na sve instrumentalne vremenske izraze: u suvremenom su hrvatskom jeziku uobičajeni besprijedložni izrazi sa značenjem ponavljanja (*subotom*) i vremenske mjere (*godinama*), dok se izrazi vremenske točke uglavnom rabe pri neizravnom izricanju vremena. Od prijedložnih su izraza učestali oni s prijedlogom *s* kojima se bolje ističe usporednost između određenoga vremenskoga pojma i trenutka vršenja glagolske radnje. Zaključiti se može kako je upravo osobitost značenja vremenskoga instrumentala u uskoj vezi s učestalošću njegove uporabe.

Literatura:

- ANIĆ, VLADIMIR 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- BABIĆ, STJEPAN; DALIBOR BROZOVIĆ; MILAN MOGUŠ; SLAVKO PAVEŠIĆ; IVO ŠKARIĆ; STJEPKO TEŽAK 1991. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU, Globus.
- BABUKIĆ, VJEKOSLAV 1854. *Ilirska slovnica*. Zagreb: Bèrztotiskom nar. tiskarnice Dra. Lj. Gaja.

- BARIĆ, EUGENIJA; MIJO LONČARIĆ; DRAGICA MALIĆ; SLAVKO PAVEŠIĆ; MIRKO PETI; VESNA ZEČEVIĆ; MARIJA ZNIKA ²1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BARIĆ, EUGENIJA; LANA HUDEČEK; NEBOJŠA KOHAROVIĆ; MIJO LONČARIĆ; MARKO LUKENDA; MILE MAMIĆ; MILICA MIHALJEVIĆ; LJILJANA ŠARIĆ; VANJA ŠVAČKO; LUKA VUKOJEVIĆ; VESNA ZEČEVIĆ; MATEO ŽAGAR 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine.
- BRABEC, IVAN ⁴1984. *Sto jezičnih savjeta*. Zagreb: Školske novine.
- BRABEC, IVAN; MATE HRASTE; SRETEN ŽIVKOVIĆ ²1954. *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- DELLA BELLA, ARDELIO 1728. *Istruzioni grammaticali della lingua illirica*. Pre-tisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2006.
- DIVKOVIĆ, MIRKO 1889. *Hrvatska sintaksa za školu*. Zagreb: Tisak Dioničke tiskare.
- DULČIĆ, MIHOVIL (ur.) 1997. *Govorimo hrvatski, jezični savjeti*. Zagreb: Hrvatski radio i Naklada Naprijed d. d.
- FLORSCHÜTZ, JOSIP ³1916. *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*. Zagreb.
- FLORSCHÜTZ, JOSIP ⁴1940. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika za srednje i slične škole*. Zagreb: Izdanje naklade Školskih knjiga i tiskanica Banovine Hrvatske.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik*, 2004. Zagreb: EPH, Novi Liber i Jutarnji list.
- IVIĆ, MILKA 1954. *Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj*. Beograd: Srpska akademija nauka, Institut za srpski jezik.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- KAPETANOVIĆ, AMIR; KRISTINA ŠTRKALJ DESPOT 2010. Instrumental u hrvatskim stihovima srednjega vijeka. U: Matea Birtić i Dunja Brozović Rončević (ur.), *Sintaksa padeža*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofski fakultet Osijek, 101–127.
- KATIČIĆ, RADOŠLAV ³2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Globus, HAZU.
- MARETIĆ, TOMO 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom, Dopuna Broz-Ivekovićevu Rječniku hrvatskoga jezika*. Zagreb: JAZU.
- MARETIĆ, TOMO ³1963. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- MATEŠIĆ, JOSIP 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

- MAŽURANIĆ, ANTUN 1859. *Slovnica Hèrvatska*. Pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008.
- MENAC, ANTICA 1989. Upotreba i značenja padeža bez prijedloga u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku. *Rad JAZU*, 427, Zagreb, 71–126.
- MENAC, ANTICA; ŽELJKA FINK-ARSOVSKI; RADOMIR VENTURIN 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- PAVEŠIĆ, SLAVKO (ur.) 1971. *Jezični savjetnik s gramatikom*. Zagreb: Matica hrvatska.
- PRANJKOVIĆ, IVO 2001. *Druga hrvatska skladnja, sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- RAGUŽ, DRAGUTIN 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1880.–1976., knj. I-XXIII. Zagreb: JAZU.
- Rječnik hrvatskoga jezika*, 2000. J. Šonje (ur.), Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga.
- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- TEŽAK, STJEPKO 1999. *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*. Zagreb: Tipex.
- TEŽAK, STJEPKO; STJEPAN BABIĆ ¹⁵2005. *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- VEBER, ADOLFO 1859. *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*. Beč: U c. k. nakladi školskih knjigah.
- WIERZBICKA, ANNA 1980. *The case for surface case*. Ann Arbor: Karoma publishers, inc.

Mrežni izvor:

<http://riznica.ihjj.hr/>, pristupljeno 28. siječnja 2013.

Instrumental of Time

Abstract

The paper describes non-prepositional and prepositional instrumental phrases expressing time in relation to temporal sub-meanings, syntagmatic features, frequency of usage and relation towards the language norm.

Ključne riječi: instrumental, besprijedložni izrazi, prijedložni izrazi, vrijeme

Key words: instrumental, non-prepositional phrases, prepositional phrases, time